

УДК 821.161.2–311.6.09

Ольга АЛЕКСЕЄНКО

м. Кропивницький

oliaalekseenko25@gmail.com

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ ОСЯГНЕННЯ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО» У РОМАНІ ЮРІЯ КОСАЧА «РУБІКОН ХМЕЛЬНИЦЬКОГО»

У статті аналізується історичний роман українського письменника-емігранта Юрія Косача «Рубікон Хмельницького». Досліджується інтелектуальність як спосіб осягнення «європейського» у творі. Розглянуто структуротворчі чинники особистісного становлення Богдана Хмельницького, головного героя твору. Проблема становлення й формування особистості Хмельницького розглянуто крізь призму тогочасних історичних подій. Установлено вплив соціального середовища й оточення на світовідчуття і світогляд головного героя. З'ясовано художні засоби та прийоми втілення інтелектуалізації у творі на сюжетно-образному рівні.

Ключові слова: інтелектуалізм, історична проза, художній світ, поетика, психологізм.

Головною силою творів окремих письменників виступає інтелектуальність. Ця сторона творчості часто рекламована, але незважаючи на це досі в літературознавстві немає праці, яка б узагальнено охарактеризувала аспекти вияву філософічності і способи її художньої реалізації в творах. «Причин багато. – пише А. Гризун. – По-перше, філософічність проймає твори дуже відмінної, ідейно-тематичної програми – від тих, що роздумують над проблемами простору і часу, руху і розвитку матерії, будови світу, історії земної цивілізації, до тих, що осмислюють суспільство на сучасному етапі, людину, її внутрішній світ, природу» [2, 71]. Окремі праці розглядають лише певні аспекти проблеми, та й то здебільшого лише в позитивному плані. Крім того, дослідники переважно аналізували творчість одного або кількох письменників. Вагоме місце у дослідженні даної теми посідає праця А. Гризуна «Поезія концептуальної думки (філософічність сучасної української поезії)», в якій розглядаються здобутки багатьох майстрів різного досвіду і жанрової палітри.

В останні десятиліття у працях, присвячених розглядові художніх текстів, дослідники все частіше звертають увагу на процеси інтелектуалізації мови творів. У зв'язку з цим широко функціонують такі поняття, як «інтелектуальне поетичне слово», «явища інтелектуалізації літературної мови», «інтелектуалізм мовотворчості», «когнітивно одухотворене слово» (С. Єрмоленко), «лексика загальноінтелектуального характеру», «загальноінтелектуальна термінологія» (Я. Януш), «інтелектуальний пафос мовотворчості» (Л. Ставицька), «процеси

інтелектуалізації української мови» (Л. Мацько), «інтелектуальна еволюція української мови» (Л. Шевченко) та ін.

Вербалізація інтелекту, що еволюціонує в історичному й психологічному просторі, визначає характер процесів інтелектуалізації мови. Поділяємо думку про те, що інтелектуальні надбання української літературної мови реалізуються в персоніфікованому слові, можливостях авторських текстових маніфестацій в ідіостилях. Оскільки слово є інструментом і засобом осмислення інтелекту, то саме розгляд слова як носія інтелектуального потенціалу дає можливість виокремити інтелектуалізм як одну з провідних ознак художнього мовлення.

Інтелектуалізм – це диференційна ознака художнього твору, яка ґрунтується на інтелектуальній рефлексії, самоаналізі, перевазі абстрактного мислення над конкретним, органічному зв'язку раціонально-логічних, енциклопедичних елементів образного мислення з емоційно-почуттєвими, суб'єктивними складниками; його ознаками також є оцінка зображуваного, іронічність оповіді, наявність глибинних підтекстових планів. Як наслідок, такий тип творів визначає особливості сприйняття їх читачем, зокрема потребу розшифровувати алегорії, осмислювати метафори, антитези, алюзії, встановлювати асоціативні зв'язки, провідні мотиви, відповідно й аналіз лексики спрямований на виявлення цих зв'язків та мотивів. Усвідомлення творів такого типу вимагає від читача широкої ерудиції, уміння з'ясовувати імпліцитні смисли.

Засоби інтелектуалізації – це сукупність мовних одиниць, які мають значне смислове

навантаження (культурологічне, історіософське, філософське тощо), зумовлене контекстним оточенням, лініями семантичних зв'язків та перегуків.

У «Літературознавчому словнику-довіднику» за редакцією Р. Гром'як говориться, що «в літературі інтелектуалізм виявляється у схильності персонажів, оповідача, ліричного героя до розумових рефлексій, самоаналізу, в яких переважає абстрактне мислення; у порушенні художньому втіленні важливих проблем, у розкритті інтелектуального драматизму мислителів; у схильності письменника до певних жанрів, у яких органічно виражаються ці якості персонажів і особливості змісту творів (притчі, медитації, філософсько-наукова лірика, філософські романи, драми ідей тощо)» [3, 314].

Основними ознаками інтелектуалізму в літературі вважаємо насамперед концептуальність твору, наявність героя-ідеї, підкреслену символічність, різні види інтертекстуальності, поєднання реального та ірреального, створення різноманітних картин світу, побудову конфлікту і колізії твору у вигляді розумової схеми, параболічність думки, використання гри, відкритий фінал тощо.

Цей комплекс специфічних художніх ознак надає творові своєрідності, що виокремлює його з-поміж інших близьких до нього жанрових різновидів, як от: химерних, філософських, притчевих, міфологічних, психологічних. Інтелектуальна поезія та проза приховує, завуальовує глибокий зміст, змушує читача замислитись. На відміну від інших, вона містить не лише концепцію письменника (причому вона може бути не тільки філософською, а й науковою, притчевою), а також інші не менш важливі чинники: своєрідний характер головного героя, персонаж-ідею, символічні образи та ін.

Інтелектуалізація стала одним із головних засобів розкриття ідейного рівня більшості творів у Ю. Косача – одного з найталановитіших українських письменників історичної тематики, який в історичному плані художньо відтворював два світи – Європейський світ та Український світ. Це єдиний письменник, котрий спромігся на такий широкий топос – український і європейський. І кожний з них набув глибокого художнього засвоєння. Майже у кожному історичному творі видатного українського романиста ми можемо побачити ці два світи, однак автор не відокремлює Україну від Європи.

Детальніше розглянемо історичний роман «Рубікон Хмельницького». Частковий аналіз твору здійснювався в працях багатьох авторів: М. Васьків «Розвиток українського історичного роману 1920–30-х рр. («Козаки в Московії» Ю. Липи і «Рубікон Хмельницького» Ю. Косача)» [1], Р.Радишевський «На варті нації» з Юрієм Косачем» [5], Р. Радишевський, Г. Семенюк «Оновлена Кліо. Юрій Косач: український письменник, загублений у вирі століття» [4], А. Шпиталь «Хмельниччина в історичній прозі української діаспори» [7]. Але дослідники здебільшого розглядали твір на ідейно-тематичному рівні, інтелектуальність як спосіб осягнення «європейського» у романі Ю. Косача «Рубікон Хмельницького» не розглядалася в чому й полягає актуальність дослідження.

Події твору розгортаються навколо Тридцятирічної війни в Європі 1618–1648 років. Корпус козаків під проводом капітана Б. Хмельницького бере участь у фландрійській компанії та в облозі іспанського міста Дюнкерк у червні 1646 року на борту двадцятигарматного корвету «Алькіон» під прапором Франції на службі у короля Людовика XIV.

Тут постає одна з провідних тем творчості Ю. Косача – входження України, українців у європейський світ. «Одна з улюблених тем Косачевої творчості, – пише Ю. Шевельов, – зустріч України з Європою. Письменник старанно вибирує скупі історичні згадки про перебування представників українського культурного й політичного світу в Європі й, розцвітивши їх своєю творчою фантазією, показує на їхньому тлі психологічні збіжності, контрасти й конфлікти цих двох таких близьких і таких неоднакових світів. А з другого боку – представники Європи на Україні знов у різні часи – від доби Хмельницького (...) до нашої сучасності (...)» [6, 169]. «Працюючи над своїми історичними оповіданнями чи ширшими епічними полотнами, – зазначають Р. Радишевський та Г. Семенюк, – Косач висиджував у зарубіжних архівах і бібліотеках, радився з українськими істориками, прискіпливо вивчав недоступні для більшості «материкових» українських авторів документи. Через те й історична тематика його творів значно відрізнялась від відомої на той час української історичної прози: зображував нетрадиційні для нашої прози й маловідомі події й постаті, яких автор уміло вводив у європейський і світовий контекст, спростовуючи розуміння української прози як замкнутої в козацькому й спільнослов'янському минулому» [4, 20].

«Рубікон Хмельницького» розпочинається з опису Данцизької пристані поруч з якою, розмовляючи, проходили ротмістр Олександр Ахіллес та майстер Гондіус. З цієї розмови читач дізнається, що в Данцігу когось нетерпляче очікують. Автор поступово, опосередковано починає вводити в текст образ головного героя, спочатку не називаючи його чим інтригує читача. З цієї розмови капітан постає як «людина небуденна (...), ладна на все святе і не святе» [4, 119]. Продовжується розмова в домі художника Гондіуса, де часто збиралися відомі європейські політики, таємні агенти за грою в шахи. Письменник не випадково зобразив саме цей вид розваги, адже це інтелектуальна гра, яка вимагає високої концентрації уваги та вміння прораховувати свої дії на кілька кроків наперед, це «королівська гра» [4, 123], як визначає один з героїв. Образ України на початку твору теж постає досить загадковим, кожен із гравців думав «про країну, що лежала десь там, далеко на сході, непевну й чарівну країну, що кожному з них обіцяла славу, багатство й перемогу, манила до себе, мов усміхнена, ще не збагнена коханка й несамовиту зловісність крив у собі посміх її кучерявих балок, її крутоберегих рік, її безкраїх степів» [4, 123–124].

Перед тим як остаточно ввести образ головного героя автор детально зображує європейську общину: «Шуліки, шуліки сиділи тут, у цій світлиці: молоді й старі, лисі й кучеряві, з очима, де блимав хижий вогонь ненаситності, з устами, що сміялись приязно, але вміли шепотіти слова ненависті, люди-шуліки, митці з жадою багатства і слави, вояки із тугою по січах та військових таборах, де ділять награбовану добычу, дипломати, що, мов павуки, чтують, спорудивши мережу павутиння на необачну жертву, (...)» [4, 128].

Створивши загальний образ європейського суспільства Ю. Косач, користуючись методом контрасту, вводить образ головного героя: «Алькіон», двадцятидвогарматний корвет під прапорами Франції, кинув 30 жовтня 1646 року якір у Геданумському порту, (...). На своєму покладі «Алькіон» віз півтори тисячі мужви козацького затяжного корпусу капітана Богдана Зиновія Хмельницького (...)» [4, 137].

В образах козаків Ю. Косач змальовує рушійну силу, що становить вагому опозицію іспанським військам. Завдяки завзятій облозі, кривавим штурмам та рукопашному бою протягом п'яти тижнів українська піхота на почат-

ку жовтня 1646 року вдало вибила іспанців із внутрішніх укріплень Дюнкерка. Ця перемога закріпила вирішальне значення козацького війська на європейській та світовій арені. Козацька армія була визнана найкращою на континенті, що могла стати «опорою коаліції Франції, Німеччини й Швеції» [4, 141]. А Богдан Хмельницький був представлений серед європейського оточення як один із «найздібніших воїнів нашого століття» [4, 140]. «Ішов капітан Хмельницький, знаючи собі повагу, стиснувши уста, високо піднявши голову. Смагле обличчя відтінили чорні вуси та борода, підстрижені на іспанський кшталт, кучер упав на чоло, ясне, як відкинуте забороло шолома» [4, 139].

Письменник козацьке військо зображує двопланово: з однієї сторони це одне з найкращих військ у Європі, з іншої – «без залізної руки це бестія» [4, 144]. Ю. Косач саркастично та з іронією відтворює бенкетування козаків та різні побутові моменти, але коли необхідно показати їх як воїнів, то автор використовує романтичну манеру, навіть певним чином присутня демонічність.

Ю. Косач капітана зображує не лише як сміливу і великодушну людину, яка вміє і організувати козаків, і покарати при потребі, і пожаліти та прихистити, а й як самодисциplinовану особистість із організаторськими вміннями, яка зуміла із різнопланової юрби створити армію: «Нічого не було путнього: ані амуніції, ні зброї, ні гармат, ні саперів до копання шанців. Та за десять місяців зумів усе придбати. Здавив гадину трусливості залізною рукою, приборкав метушливих, навчив їх слухати» [4, 152].

Король Владислав зображений автором у опозиційному світлі стосовно Б. Хмельницького, без внутрішнього стрижня та самоорганізованості: «у дні, коли не докучає йому гострець, чвалує на ловах по уїздівських лісах, а потім з вечора до ранку бенкетує й розважається з жінками» [4, 153]. Але, незважаючи ні на що, Б. Хмельницький самовіддано в нього вірить, навіть виправдовує його вчинки: «а що мав робити, коли йому обтинали крила, коли чув, що він не король, а блазень, на ласці могутніх цього світу?» [4, 156]. На думку капітана «лише війна врятує його й Річ Посполиту» [4, 154].

Ю. Косач із сарказмом зображує те, що ніхто, окрім Б. Хмельницького, не вірив у короля. Навіть найближчі люди з його оточення говорили, що «Владислав божевільний, який нікому не загрожує, доки не дати йому в руки меча.

Хмельницький – його меч. Це найнебезпечніша людина на Сході» [4, 163].

А капітан чекав вказівок від короля, замість того, щоб самостійно приймати рішення: «Не підемо ніде. Як король скаже, так і буде. Чекаю від короля вістки. На турчина підемо, хлоп'ята. У Львові кварцяне вже стоїть. По велику славу підемо. Такої слави ще нікому не снилося. Дав би Бог королеві Владиславу ясний розум і тверде рішення... щоб не заклали його пана-сенат...» [4, 166].

Королівське оточення мало інші плани, вони за будь-яку ціну вимагали прийняти Пакти Конвенту у статті 44 яких, заборонялося «королеві на власну руку й без згоди сейму затягати війська з чужини та піднімати кварцяне полки...» [4, 169]. На їх думку «золото важче за химери мрійника (...) хто йде до великої мети, той не вибирає шляхів...» [4, 169]. Цим Ю. Косач показав духовну мізерність своїх героїв, відсутність у них власного внутрішнього стрижня, оскільки їхні «загони кондот'єрів, розташовані у всіх кінцях Європи, готові були сіктись за кожного, хто більше заплатить» [4, 170].

Образ головного героя письменник вимальовує поступово, окремими мазками. Це і портретні деталі, і характеристики іншими персонажами, і дії та вчинки головного героя. Б. Хмельницький постає як людина, яка сама себе творить, яка має потужний внутрішній стрижень, але «він ще не знав себе. Він ще не знав, до чого він іде, він ще не вмів би окреслити тих усіх дум, що гнівним чорториєм шаліли в його душі. Він ще й не знав, хто його справжній друг. Він накипав: це було як наближення далекої хуртовини, що тільки починає будити захмарене небо глухим рокотом грому, блідими, німотними відблисками зоряниць» [4, 174]. «Але вмів здавити непотрібну думку, ув'язнити її, як молодого орла, що роздирав груди, шарпаючись на волю. Про щастя не смів марити. Щастя було для інших. Він же прагнув лише могутності» [4, 174]. Капітан «був бо катом для себе самого. Кував години самотності, як лезо шаблі» [4, 178].

Письменник майстерно зображує процес народження героя, «бо що ж може більше хвилювати, ніж історія народження героя?» [4, 114], писав Ю. Косач у «Слові від автора». А щоб стати героєм необхідно пройти випробування. Б. Хмельницькому готували пастку, адже «були бо три завдання у королевенят: зменшити ще більше королівську владу, скоротити ще більше

його доходи й не дати йому зброї до рук, щоб раз назавжди відхотілось йому авантюрних планів та небезпечних комбінацій» [4, 179]. Капітан був для них перешкодою, тому за ним стежили і шукали найменшої нагоди щоб завадити: «Чатували на нього, чатували скрізь – між чужими й між своїми» [4, 182]. Перехвачений був лист Б. Хмельницького до короля, в якому він «благав короля держатись строго із ворогами, бо козаки залізною стіною стоять за ним і стане їх ще більше, щоб раз і назавжди шляхетську сваволю наховстати, лишень треба, щоб король, його милість, не відступив від даного слова й вольності прадавні, славним королем Стефаном Баторієм дані, повернув низовикам» [4, 179–180].

Щоб підштовхнути головного героя до прийняття власного рішення, автор вводить у текст своєрідний образ-каталізатор, ним став ротмістр Олександр Ахіллес. Ротмістр був упевнений, що Б. Хмельницький «вірить у свого Владислава, як у Бога. А цей Марс не що інше, як порочний Сатир...» [4, 182]. Україні потрібен був герой, який допоможе їй здобути незалежність. І таким героєм мав стати Б. Хмельницький.

Ю. Косач неодноразово наголошує на тому, що Ю. Хмельницькому необхідно спочатку перейти свій власний Рубікон: «Рубікон – кривава, кармазинова ріка, невелика річка, але вже зараз за нею, по той бік, була влада і слава. Треба було її лише взяти. Рубікон! Хіба не мав кожен такого Рубікону в своєму житті?» [4, 194].

Зображуючи внутрішню боротьбу головного героя, автор використовує метод паралелізму. Стан душі капітана відтіняється станом природи: «Ні одна зоря не замерехтіла йому в темряві, ні одна не блиснула срібною надією на небі, заволоченому важкими хмарками. А проте знав: там, за хмарами, таки зійшла вона, таки повинна була зійти зоря його, вірна зоря капітана Хмельницького» [4, 196].

Головний герой був упевнений, що «всі бо підуть за мною, всі, як лише гукну, бо нікому терпцю не стає: чернь, сірома, попи, ченці, міщани, шляхта від панів великих, Річчю Посполитою забутих і переслідуваних (...) до нікчемних скарабелятів» [4, 198]. Але він все одно сумнівався: «Нелегко мені таку ваготу на плечі брати, (...) Гідри жахаюсь, безголової гідри ребелії, colluves полум'яної. Доки король у мене єсть, доти не важусь сам думати, великих діл підіймати...» [4, 200–201].

Новина про зівання сейму зламала Б. Хмельницького, «був громом уражений. І, щоб люди не бачили його обличчя, яке шарпнулось нелюдським боєм, відвернувся до них плечима й пішов до вікна. (...) Він стояв біля вікна, кремезний, кріпкий, з широкими упертими плечима, з важким карком тура, стояв і приборкував себе. Так унівець, у попіл розсипалось, розвіялось з вітром усе, що лелівав. Надія. Віра в людину. Не залишилось нічого. Тільки він і нудьга» [4, 204]. Ю. Косач зобразив свого героя у межовій ситуації, яка мала або зламати його, або зробити сильнішим. В кожній людині є якісь внутрішні бар'єри, страхи і капітан, борючись із ними, запив: «Біси і змії вселились у Хмельницького. Таке бувало з ним: западав на шаленість, коли йому не велося, коли не міг подолати злої долі, тоді весь світ ставав поперек дороги: було темно й чорно й болісно. Утопив би жагу в війні, у кривавій січі, але війни не було, то ж топив її в вині, не знаючи міри. Четвертий день і четверту ніч учтували, не встаючи від столу, в Артусовому дворі, й лячно було глядіти на Хмельницького, що горів увесь, а найбільше в очах, диких та шалених, де блимали сині, пекельні вогні, сказав би хтось, що це біси заволоділи ним. Бо на погибель свою пив, не на славу. Відвертались друзі, зневірювались у ньому (...), а вороги розпановувались» [4, 210].

Для оточуючих «Хмельницький та його козаки перестали бути небезпечними» [4, 205]. Але змовники не хотіли ризикувати, адже «такі люди живуть настроями: сьогодні вони в провалі чорної розпачі, але завтра вже, дивись, бадьорі й повні божевільних думок. Ці люди не знають рівноваги. Дияволи володіють ними. Хмельницький може запивати із черню, але протверезиться, обіллє голову кількома відрами води й готовий до діяння» [4, 206]. Тому вони хотіли «За всяку ціну (...) усунути Хмельницького» [4, 207].

Ю. Косач майстерно відтворює внутрішні переживання головного героя як за допомогою портретних деталей, так і через його дії, вчинки та мовлення. Адже «зламавши короля, зламали і його. Бо король був йому миліший за брата, бо король, душа в душу, з ним думав і жив» [4, 217]. Навіть найвірніші друзі не могли витягнути його із цього стану.

Тут автор звертається до могутньої сили слова. Поет Іван Усевич взяв до рук бандуру і заспівав українських пісень: «Вся історія Русі-України пересунулася перед товариством» [4,

216]. Поетичне слово змусило гуляк задуматись над тим, що вони роблять та над своїм призначенням. Лише Б. Хмельницький, здавалося, сидів непорушно, але за допомогою портретних деталей письменник зміг показати внутрішню боротьбу, яка відбувалася в його душі.

Лише коли капітану повідомили про бунт козаків, він ніби опритомнів: «От де таїлась гадина! Ось чого доп'яла вона, влєслива, зрадлива гідра. Поки він мучився, загризав себе сумнівами, вони не дармували» [4, 218]. Лише тепер, у кризовій ситуації, Б. Хмельницький зміг прийняти рішення: «З рукою на пірначі, що стирчав за поясом, Хмельницький рушив до дверей. Його зоря сходила» [4, 222].

Ю. Косач на прикладі козаків показав як може змінитися людина, коли в неї немає власної позиції: «козацька гідра, (...) ця непевна, зрадницька, нестійка, що піде за тим, хто більше дасть, хто більше обіцяє. А він (Хмельницький – О.А.) нічого ніколи не обіцяв. Він їх учив твердого життя. Він хотів, щоб були лицарями, а не продажними наймитами» [4, 228].

Письменник проводить яскраву паралель між козаками і капітаном, який, маючи свою власну позицію, не побоявся піти до бунтуючи козаків: «Хай краще розірве мене, ніж маю скоритись зрадникам і розбишкам...» [4, 238].

Б. Хмельницький зміг приборкати бунт, знову повернути козаків на свою сторону: «захоплені ним, знов знайшовши віру в нього, знов, наче осяяні блискавкою його погляду, тратили свою волю...» [4, 240]. Капітан говорив козакам, що «не в далекі світи, за море іти, а пильнувати Отчизну нашу прєсвяту мусимо. По славу для неї хочу з вами іти, бо не для привати марної живу, а долею Отчизни весь вік мій гризуся. Малі люди намовляють вас до малих діл, а я вас на великі діла готував» [4, 246].

Письменник зобразив Б. Хмельницького як сміливу, рішучу людину, яка незважаючи на власні сумніви, здатна прийняти вагоме рішення. В образі головного героя присутня демонічність: «Страшні степові легіони козацькі, страшний їхній бунт, але ще страшніший мусить бути той, хто зумів цей бунт приборкати...» [4, 260], «Богдан Хмельницький перемиг біса, що спокушав його, тепер його дорога ясна» [4, 284].

Важливою деталлю є те, що, приборкавши повстання, Б. Хмельницький не покарав заколотників, яких спіймали і прикували до гармати самі ж козаки, а наказав «розкувати людей і посадити за столи, до товариства...» [4, 268].

Цим вчинком автор показав, що його герой – інтелігентна, високоінтелектуальна особистість і як наслідок – Україна, це не країна варварів, а європейська країна: «Поки вони – сильні цього світу – жили в облуді, в розпусті, в гнитті своїх зникчезлих душ, коронами свої мертві голови прикрашаючи, порфірою прикрашаючи свою тлінь і бездушність, із рабів народився народ» [4, 284].

Б. Хмельницький – геніально обдарована особистість, яка в умовах бездержавності змогла створити краще в Європі військо і показати що Україна це європейська держава. Юрій Косач зміг відчуті і передати за допомогою літературних прийомів психологічні особливості цієї видатної особистості, показати її багатогранність. Художніми деталями автор змушує повірити читача в правдивість змальованого ним світу.

Список використаних джерел

1. Васьків М. Розвиток українського історичного роману 1920–30-х рр. («Козаки в Московії» Ю. Липи і

«Рубікон Хмельницького» Ю. Косача) / М. Васьків // Наш український дім. Матеріали V міжнародної наукової конференції «Українська діаспора: історичний і літературний контекст» (20–30 вересня 2011р.) Науково-популярний часопис для вчителів. – С. 5–12.

2. Гризун А. Поезія концептуальної думки (філософічність сучасної української поезії): навчальний посібник для вузів / Анатолій Гризун. – Суми : ВДТ «Університетська книга», 2007. – 135 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Громяк, Ю. І. Ковалів та ін. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
4. Косач Ю. Рубікон Хмельницького / Юрій Косач // Історичні твори: в 3 кн. / Юрій Косач ; [упорядкув. Р. Радішевського]. – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010. – Книга 1: Рубікон Хмельницького / [передм. Р. Радішевського та Г. Семенюка]. – С. 113–289.
5. Радішевський Р. «На варті нації» з Юрієм Косачем / Р. Радішевський // Слово і час. – 2009. – № 12. – С. 42–45.
6. Шевчук Гр. (Юрій Шевельов) Післямова до «Ноктюрну b-moll» // Проза про життя інших: тексти, інтерпретації, коментарі / Упорядник В. Агеєва. – К.: Факт, 2003. – С. 169–172.
7. Шпиталь А. Хмельниччина в історичній прозі української діаспори / А. Шпиталь // Слово і час. – 2000. – № 5. – С. 75–79.

Olga ALEKSEIENKO

Кропивницький

INTELLECTUALITY AS A WAY TO COMPREHEND «EUROPEAN» IN THE NOVEL «KHMELNYTSKYI'S RUBICON» BY YURI KOSACH

The historical novel «Khmelnyskyi's Rubicon» of Ukrainian emigrant writer Yurii Kosach is analyzed in the article. Intellectuality is treated and investigated as a way to comprehend «European» in the novel. The structuring factors of personality development of Bohdan Khmelnytskyi – the main hero – are covered. The problem of formation of Khmelnytskyi's identity is given through the prism of historical events of that time. The influence of social medium and his acquaintances on the mentality and outlook of the main hero is determined. Also artistic devices and means the writer used to realize intellectualization on narrative and figurative levels are explored.

Key words: intellectualism, historical prose, figurative world, poetics, psychologism.

Ольга АЛЕКСЕЕНКО

г. Кропивницький

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОСТЬ КАК СПОСОБ ПОСТИЖЕНИЯ «ЕВРОПЕЙСКОГО» В РОМАНЕ ЮРИЯ КОСАЧА «РУБИКОН ХМЕЛЬНИЦКОГО»

В статье анализируется исторический роман украинского писателя-эмигранта Юрия Косача «Рубикон Хмельницкого». Исследуется интеллектуальность как способ постижения «европейского» в произведении. Рассматриваются структурообразующие факторы личностного становления Богдана Хмельницкого, главного героя произведения. Проблема становления и формирования личности Хмельницкого рассматривается сквозь призму исторических событий того времени. Установлено влияние социальной среды и окружения на мировосприятие и мировоззрение главного героя. В статье рассмотрены также художественные средства и приемы воплощения интеллектуализации в произведении на сюжетно-образном уровне.

Ключевые слова: интеллектуализм, историческая проза, художественный мир, поэтика, психологизм.

Стаття надійшла до редколегії 18.04.2017